

Igra djece rane i predškolske dobi na otvorenom

Hlad, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:574559>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGAJATELJSKI STUDIJ**

Ivana Hlad

**IGRA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA
OTVORENOM**

Završni rad

Zagreb, travanj, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGAJATELJSKI STUDIJ**

Ivana Hlad

**IGRA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI NA
OTVORENOM**

Završni rad

**Mentor rada:
mag. praesc. educ. Ivana Golik**

Zagreb, travanj, 2022.

Sadržaj:

Uvod	6
Igra	2
Igra na otvorenom	3
Važnost igre na otvorenom.....	4
Dječji razvoj i igra na otvorenom	5
Igra i socijalni razvoj.....	6
Igra i emocionalni razvoj	7
Igra i tjelesni razvoj	8
Igra i kognitivni razvoj	10
Vanjsko okruženje	12
Centri aktivnosti na otvorenom	14
Prirodni materijali u igri na otvorenom	18
Perspektiva odgojitelja o igri na otvorenom.....	19
Percepcija roditelja o igri na otvorenom	20
Djeca u igri na otvorenom.....	21
Igra vodom na otvorenom	21
Igre građenja na otvorenom	22
Rizična igra	23
Percepcija odgojitelja o rizičnoj igri	24
Uloga odraslih osoba u rizičnoj igri	25
Prezaštićivanje djece	26
Uloga odraslog u igri na otvorenom	27
Zaključak	28
Literatura	29
Izjava	33
Zahvala	33

Sažetak

Igra je potreba i najvažnija aktivnost djece. Kroz nju djeca zadovoljavaju svoje potrebe i uče i usvajaju nove vještine. Igra razvija djetetove sposobnosti te utječe na njegov cjelokupni razvoj-socijalni, emocionalni, kognitivni i tjelesni. Dijete je u igri koncentrirano, angažirano te joj se cijelo predaje. Upravo u igri na otvorenom, dijete može razvijati sve svoje potencijale, širiti obzore, a istovremeno biti potpuno slobodno. Boravak na otvorenom djetetu pruža razne mogućnosti istraživanja, svjež zrak kao i mogućnost učenja i napredovanja u interakciji sa svojim okruženjem. Mnogi znanstvenici i stručnjaci naglašavaju važnost igre i boravka na otvorenom, a jedna od tih je i Fredrika Martensson koja je istraživačica ekopsihologije na švedskom poljoprivrednom fakultetu. Ona je 2010. godine provela istraživanje u kojem je zaključila kako je dječja igra maštovitija, raznovrsnija i slobodnija na otvorenom, odnosno prirodnom prostoru, a posebno na onom koje nije uređeno i puno je neoblikovanog materijala. Takvo okruženje djeci omogućuje ispitivanje vlastitih mogućnosti, daje odgovore i rješenja na pitanja i nedoumice koje im takav boravak i okruženje pruža. Djeca su se na otvorenom sastajala i okupljala tijekom cijele godine, a priroda je funkcionirala u tom slučaju kao mjesto susreta. Istraživanja koju su provela Skar i Krogh (2009, prema Sandseter, Cordovil, Hagen i Lopes, 2019) pokazuju kako igra u prirodnom okruženju više nema tu učestalost ni važnost, a istraživanje djece u prirodi zamijenila je vođena igra koju organiziraju odrasli.

U ovome će se radu govoriti o igri na otvorenom, njezinom doprinosu određenim aspektima razvoja djeteta (socijalni, emocionalni, kognitivni i tjelesni) te će se tema osvijetliti iz različitih perspektiva.

Cilj rada je osvještavanje o važnosti igre na otvorenom i samom boravku na zraku.

Ključne riječi: igra na otvorenom, boravak na zraku, dječji razvoj, igra u prirodnom okruženju

Summary

The most important activity and need of children is a game in which they meet their needs, while at the same time learning and acquiring new skills. Play develops a child's abilities and affects his overall development, which includes social, emotional, cognitive and physical development. The child is concentrated, engaged in the game and devotes himself to it. It is in outdoor play that a child can develop all his potentials, broaden his horizons, and at the same time be completely free. Staying outdoors provides them with a variety of opportunities to explore, fresh air as well as the opportunity to learn and thrive in interacting with their environment. Many scientists and experts emphasize the importance of play and outdoor activities, and one of them is Fredrika Martensson, who is a researcher of eco-psychology at the Swedish Faculty of Agriculture. In 2010, she conducted a study in which she concluded that children's play is very imaginative, diverse and free in the open, ie natural space, and especially in the unorganized and a lot of unshaped material. Such an environment allows children to explore their own capabilities, provides answers and solutions to questions and concerns that such a stay and environment provides them. The children met and gathered in the open all year round, and nature functioned in that case as a meeting place. Research conducted by Skar and Krogh (2009, according to Sandseter, Cordovil, Hagen and Lopes, 2019) shows that playing in the natural environment no longer has that frequency or importance, and research on children in nature has been replaced by guided play organized by adults.

This paper will talk about outdoor play, its contribution to certain aspects of child development (social, emotional, cognitive and physical) and an overview of the topic from different perspectives.

The aim of the paper is to raise awareness of the importance of outdoor play and the stay in the air.

Keywords: outdoor play, stay in the air, children's development, play in the natural environment

Uvod

Peter Grey (2011, prema Sandseter i sur., 2019) navodi kako su djeca prirodnom selekcijom stvorena za igru i boravak na zraku te je ona prirodni dio djetinjstva u većini zemalja i kultura. Vraćajući se u prošlost, možemo uvidjeti kako je igra na otvorenom zapravo ljudska sklonost već od kamenog doba kada su djeca od zore do sumraka boravila vani, na otvorenom, u šumi, sakupljajući plodove, loveći životinje, izrađujući oruđe te tako stjecala nove vještine i znanja pripremajući se za odraslu dob.

U posljednjih pola stoljeća, u razvijenim zemljama možemo primijetiti pad igre na otvorenom, dok tijekom istog tog razdoblja uviđamo porast depresije, anksioznosti i tjeskobe kod djece. Djeca su sve nesamostalnija i motorički nespretnija. Suvremeni stil života i razni tehnološki napreci u vidu mobitela, igračih konzola i televizije pridonijeli su zatvorenom načinu života, odnosno sjedilačkim aktivnostima u zatvorenim prostorima. Unutarnje okruženje u zatvorenom prostoru ne može doseći raznolikost i relevantnost iskustva koje dijete dobiva boravkom vani. Izlaskom iz zatvorenog prostora, djeca otkrivaju nove mogućnosti i spoznaje. Igra na otvorenom nudi im nova, raznovrsna iskustva i slobodu, a upravo sve to mogu pronaći u prirodi. Vrijeme koje djeca provedu u prirodi vrlo je dragocjeno jer je to vrijeme njihovog razvoja budući da u prirodi oni mogu djelovati cijelim svojim bićem, a sama im priroda nudi pregršt poticaja.

Veliku ulogu u percepciji boravka na zraku i igri na otvorenom nose roditelji, a kasnije i odgojitelji. Već od rođenja djeteta, roditelji dobivaju uputu da što više vremena provode s djetetom vani zbog mnogih signala koji dopiru do djeteta, izgradnje imuniteta, ali i ostalog što pruža vanjsko složeno okruženje. Vrlo je bitna i percepcija odgojitelja o boravku na zraku te ovisno o njihovoj motiviranosti, zavisi koje će djeci vrste poticaja, igara, izazova ,

problemskih situacija biti ponuđene i samim time im omogućiti stjecanje novih znanja i vještina. Stavljajući dijete u provokativne aktivnosti na otvorenom u kojima mogu istraživati, biti kreativni i manipulirati, činimo ih kreatorima vlastitog znanja.

U ovome će se radu govoriti o igri djece rane i predškolske dobi na otvorenom. Najprije će se rad osvrnuti na dječju igru općenito, a nakon toga na igru na otvorenom, njene utjecaje na dječji razvoj, kao i perspektive roditelja i odgojitelja na igru na otvorenome. Rad će obuhvatiti utjecaj prezaštićivanja djece, tj. prepreke koje otežavaju ili smanjuju postojanje igre na otvorenom. Osim toga, u radu će se govoriti i o rizičnoj igri, kao jednog od aspekta igre na otvorenom.

Igra

Proučavajući literaturu, nailazimo na mnoge definicije i tumačenja što je igra. Sama nas riječ igra povezuje s djetinjstvom kada smo bezbrižno birali aktivnosti i zanimacije kojima smo kratili vrijeme. Rajić i Petrović-Sočo (2015) tumače kako je igra svojevrsan fenomen djetinjstva koji označuje dječju kulturu. Isti pak dodaju kako je igra dječja praksa u kojoj djeca slobodno djeluju, a to je djelovanje često izvan realnog konteksta. Igra je pojam proučavanja mnogih pedagoga, psihologa, sociologa ali i mnogih drugih stručnjaka. Piaget (prema Duran, 1995) tumači igru kao dio kognitivnog razvoja te ju povezuje s misaonim aktivnostima, ali dodaje kako je igra i multifunkcionalna aktivnost. Platon, kao i Aristotel (prema Stevanović, 2003) igru opisuje kroz razvoj motorike u vidu kretanja i način usvajanja novih vještina. Fröbel (prema Stevanović, 2003) tumači kako je igra početak dječjeg obrazovanja, a samom se igrom dijete razvija. Stevanović (2003) opisuje igru kao vrlo vrijednu i bitnu, slobodnu i otvorenu, a dijete je za igru intrinzično motivirano. Igra je za dijete mnogo više od same zabave, ona je dio djetetovog emocionalnog, intelektualnog i socijalnog razvoja. Igra djeci omogućuje kreiranje situacija u kojima se osjećaju uspješnima, kompetentnima i prihvaćenima te u igri dijete često proigrava situacije koje su za njega bitne. Isto tumače i Lester i Maudsley (2007, prema White, 2011) koji govore kako je igra vođena vlastitim instinktima, idejama i interesima. Sama je motivacija za igru urođena kao neki biološki nagon te je ona nužna u biološkom, socijalnom i psihološkom smislu. Djeca u igri vole imati izbor materijala te samostalno birati gdje će se igrati, s kim i kako i gdje. Također, važan je prostor koji je primjeren za razvijanje djetetovih potencijala. Igra je djetetovo pravo propisano Konvencijom o pravima djeteta (UN, 1989) gdje u članku 31 stoji kako države stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme te igru i razonodu sukladno

djetetovoj dobi. Igra je prilika za vježbanje, variranje i usavršavanje različitih obrazaca ponašanja. Neka od obilježja koja opisuju igru su fleksibilnost, odsutnost napetosti i prisile, zadovoljstvo, spontanost, dobrovoljno sudjelovanje, usmjerenost na proces kao i divergentnost. Kada govorimo o značaju igre za vrstu tada možemo uočiti kako je igra složenija i dugotrajnija u vrstama koje su na višoj evolucijskoj ljestvici te uočavamo kako stopa razvoja mozga primata između rođenja i zrelosti odražava količinu igru kod određene vrste. Proučavamo li pak uže, koji je značaj igre za samoga čovjeka, moramo spomenuti moždane strukture koje su jednake svim članovima vrste, iako njihov raspored ovisi o iskustvu te neuroni koji se ne koriste izumiru, a sinapse koje se češće koriste ostaju pohranjene. Igru djeci ne smijemo zabranjivati niti uskraćivati budući da sama igra stimulira razvoj frontalnog režnja koji je odgovoran za vještine regulacije, a posebno inhibitornih mehanizama.

Igra na otvorenom

Dobro, zanimljivo i uzbudljivo djetinjstvo najčešće vežemo uz događaje, vrijeme i igru koju smo proveli vani, na otvorenom, u prirodi. Dvorišta i ulice bila su mjesta okupljanja, a stariji su bili vođe koje su osmišljavale igre, dok su mlađi bili najprije promatrači te se postepeno uključivali u igru dok nisu stekli sigurnost.

Igra na otvorenom dio je tradicije i tradicionalnog odgoja djece u mnogim kulturama. Takva vrsta igre uključuje slobodu, angažira sva osjetila, uključuje maštu, kreativnost, poticaj na rješavanje problema, ali i iskušavanje rizika. Igra na otvorenom ujedno znači i igra u vanjskom prirodnom okruženju koje podrazumijeva prostore koji imaju drveće, travu i ostale vrste vegetacije. Takvi prostori sadrže prirodne materijale kojima djeca mogu manipulirati i istraživati ih. Da bismo djeci pružili mogućnost djelovanja u takvom okruženju u kojem će istraživati i učiti, potrebno je izaći izvan ustanova u kojima se boravi.

Boravak i igra na otvorenom od najranije dobi zahtijeva kretanje djece. Pihač (2011) tumači kako je kretanje potrebno djeci da bi se opustili, poboljšali koncentraciju, oslobodili od napetosti i agresije, a samo kretanje utječe na djetetov antropometrijski sustav. Pompermaier (2010, prema Horvat i Jukić Lušić, 2012) opisuje kako različitim aktivnostima na otvorenom, u prirodi djeca stječu mnoga senzorna iskustva te ih takva iskustva pripremaju za život jer utječu na bolje shvaćanje svijeta i prostora koji ih okružuje. Igra na otvorenom dio je

djetetovog svijeta igre dok trče, skaču, penju se i uživaju u slobodi da budu vani i da se igraju na slobodan, radostan način.

Požgaj (2015) opisuje kako igra na otvorenom djeci nudi drugačiju perspektivu igre od one u zatvorenim prostorima jer im nudi nove načine istraživanja, otkrivanja okruženja i spoznavanja svijeta. Osim toga igra na otvorenom nudi i brojne druge mogućnosti osim one za zadovoljavanje potrebe za fizičkim kretanjem. Igra na otvorenom nudi djeci svjež zrak te doživljaj različitih vremenskih prilika. U igri na otvorenom djeca dolaze u kontakt s prirodom, živim bićima u njoj te u tome mogu ispuniti svoju urođenu sklonost, radoznalost za živim svijetom koji se u njoj nalazi. Boravak i igra na otvorenom djeci pruža slobodu da budu samostalni, znatiželjni, inovativni i radoznali te beskrajne prilike za otkrivanje i razgovor kako bi se ta, nova iskustva mogla obraditi, razumjeti i usvojiti. Igrajući se vani djeca se osjećaju ugodno, uživaju u druženju s drugom djecom te stvaraju društvene odnose i jačaju socijalne vještine. Igra u prirodnom okruženju pruža mnogo više mogućnosti od samog igrališta opremljenog spravama za igru i vježbanje. Igra na otvorenom u prirodnom okruženju potiče holistički razvoj djece budući da potiče razvoj djece u različitim područjima kao što su kognitivni, emocionalni, socijalni, estetski, senzomotorički razvoj. Za razliku od igre u zatvorenom prostoru, igra na otvorenom je složenija, raznolikija i kreativnija. Lester i Russell (2009, prema White, 2011) navode kako je nepredvidivost jedno od glavnih obilježja u aktivnosti igre na otvorenom i stoga djeca traže rizične oblike igre u bilo kojem okruženju, a posebno u okruženju gdje su prirodni sadržaji. Također, igra u prirodi pridonosi ekološkoj osviještenosti o prirodi i okolišu, boljoj sposobnosti orijentacije u prirodi, neovisnosti kao i osjećaju pripadnosti određenom mjestu. U igrama na otvorenom dijete je svjesno svojih misaonih sposobnosti, slobodnije je ispitivati ih iz različitih kutova te istražiti na svoj vlastiti način. U igri na otvorenom dijete jača svoje zdravlje, osjeća se prihvaćenim, uživa u povjerenju, gradi odnose te je spremno na izazove. Jensen (2005, prema White, 2011) navodi kako igre na otvorenom predstavljaju unutrašnju vrijednost za dijete, u smislu uživanja i zadovoljstva koje pružaju.

Važnost igre na otvorenom

U suvremeno vrijeme, kada su djeca od najranije dobi izložena digitalizaciji u vidu digitalnih igračaka, pametnih mobitela i tableta, važno je da odgojitelji zajedno s roditeljima djeci omogućuju da se mogu igrati i provoditi vrijeme vani. Mnogim je istraživanjima (Dolinsky, Brouwer, Evenson, Siega-Riz i Ostbye, 2011; Tandon, Saelens, Zhou, Kerr i Christakis,

2013, prema Ebbeck i sur., 2019) dokazano da bi se djeci trebala omogućiti igra na otvorenom po svim vremenskim uvjetima. Preporučuje se da djeca u dobi od jedne do dvije godine trebaju provesti najmanje 180 minuta na otvorenom u vidu tjelesnih aktivnosti. Starija djeca u dobi od tri do pet godina trebala bi imati najmanje 180 minuta fizičke aktivnosti te uz to sat vremena energične igre. Ove preporuke promiču bolji tjelesni rast i status djece, jačaju se mišići i kosti te utječe na emocionalnu i socijalnu dobrobit. Također, Svjetska zdravstvena organizacija preporučuje najmanje 60 minuta tjelesne aktivnosti umjerenog do snažnog intenziteta za djecu predškolske dobi. Igra na otvorenom djeci pruža potporu u razvoju senzorne integracije budući da se djeca kreću i borave na različitim terenima i tlu od neasfaltiranih staza, pijeska, blata, trave i ostalih prirodnih tekstura u njihovom okruženju. Ovisno o površini kojom se djeca kreću, djeca uče koordinirati svoje pokrete te vježbaju kontrolu nad mišićima i zglobovima mijenjajući svoje pokrete. Osim svega navedenog, igra i boravak na otvorenom pruža izloženost korisnim mikrobima tla koji jačaju dječji imunitet te pojedini mikrobi pružaju i zaštitu od alergija. Kada djeca borave i igraju se na otvorenom, u stanju su osloboditi svoje umove od digitalnih naprava i zaokupiti se svojom igrom. Sloboda na otvorenom, djeci pruža oslobađanje i oporavak od mentalnih preopterećenja i umora koji često izaziva korištenje digitalnih naprava. Neizostavne su i kognitivne dobrobiti igre na otvorenom kao što je razvoj vještina razmišljanja budući da se djeci daje prostor za postavljanjem pitanja, predviđanja i razmišljanja o primijećenom. No, nažalost nemaju sva djeca mogućnost i prilike za igru na otvorenom, posebno u nekim urbanim sredinama gdje im je pristup vanjskom okruženju ograničen. Frost (1992, prema Wilson, 2008) navodi kako je za većinu djece igra na otvorenom kreativnija, društveno interaktivna, zabavna, bezbrižna i aktivnija od igre u zatvorenom. Osim toga, okruženja za igru na otvorenom, osobito ona koja nude pristup prirodnim materijalima, obično su bogata senzornim stimulacijama i podržavaju širok raspon vještina i interesa. Takva okruženja podržavaju razvoj cijelog djeteta, uključujući mentalnu, tjelesnu, estetsku, socijalnu, adaptivnu, emocionalnu i komunikacijsku domenu. Neka istraživanja (Louv, 2006.; Moore i Cosco, 2006., prema Wilson, 2008) pokazuju da igra na otvorenom također doprinosi pismenosti, potiče uvažavanje prirodnog svijeta i podržava razvoj naturalističke inteligencije i biofilije tj. prirodnoj sklonosti za živa bića.

Dječji razvoj i igra na otvorenom

Igra je djetetova primarna aktivnost u kojoj provodi velik dio svoga djetinjstva te zbog toga igra utječe na djetetov cjeloviti razvoj. Kroz situacije u igri, dijete razvija socijalne kompetencije te uči obrasce ponašanja i djelovanja u interakciji s drugima kao i onih između različitih etničkih skupina. Dijete razvija empatiju te stvara pozitivnu sliku o sebi i drugima te se tako emocionalno razvija. Neizostavan je tjelesni razvoj, odnosno tjelesna aktivnost pri igri na otvorenom koji ima niz pozitivnih zdravstvenih učinaka koji se odnose na manju prekomjernu težinu, bolju fizičku spremu, smanjenje kardiovaskularnih bolesti itd. U igri na otvorenom dijete razvija samopouzdanje i samopoštovanje. Kognitivni razvoj potaknut igrom na otvorenom ima značajan učinak na ishode učenja djece i stjecanje akademskih vještina. Igra na otvorenom pridonosi mentalnom zdravlju kao i kvaliteti života. Dijete ima mogućnost u igri na otvorenom razviti sve svoje potencijale te mu je omogućen cjeloviti razvoj.

Igra i socijalni razvoj

Socijalni razvoj djece podrazumijeva sposobnosti kojima djeca izgrađuju međuljudske odnose, a za to su im potrebna znanja, vještine, stavovi, ali i ponašanja. Osim izgradnje odnosa s drugim ljudima, socijalni razvoj obuhvaća i rješavanje problema te donošenje odluka. Kod djece predškolske dobi u dobi od treće godine uočavamo značajniju potrebu za interakcijom, komunikacijom i suradnjom s drugim ljudima i djecom, dok do tada socijalni odnosi nisu potpuno još razvijeni ni vidljivi. Porastom svoje dobi, djeca počinju aktivno sudjelovati s radu s drugima u kojima razvijaju svoje socijalne kompetencije u vidu sposobnosti za suradnjom te rješavanjem konflikata. Za razvijanje međuljudskih odnosa vrlo je bitno okruženje i prostor. Valjan Vukić (2012) opisuje kako je vanjski prostor izuzetno pogodan za razvoj socijalnih odnosa te kako vanjsko okruženje mora biti inspirativno kako bi pružalo što kvalitetnije mogućnosti za igru i druženje s drugom djecom. No, socijalni se razvoj ne događa odjednom, već postupno od rođenja djeteta. Prilikom rođenja, socijalni se odnosi razvijaju i uspostavljaju pomoću signala koje dijete šalje u svoju okolinu. Slanjem signala okolini, dijete izražava svoje potrebe. Odrastanjem, dijete postaje sposobno ostvariti socijalne interakcije s okolinom što utječe na njegovu dobrobit. Valjan Vukić (2012) tvrdi kako je vrhunac socijalnog razvoja kada dijete uspije cjelovito doživjeti sebe u svijetu koji ga okružuje. Dolaskom doba kada dijete kreće u predškolsku ustanovu, počinje stvaranje ozbiljnijih socijalnih odnosa budući da se dijete odvaja od roditelja te dolazi u okruženje s nepoznatim ljudima i prostorom. Prijatelji tada postaju sve važnije osobe u djetetovom životu. Slunjski (2008) tvrdi kako na kvalitetu socijalnih odnosa među djecom utječe i

organizacija i kvaliteta prostorno-materijalnog okruženja. Za razvoj socijalnih odnosa vrlo je bitno da djeca imaju osjećaj pripadanja te su da vrijedni i voljeni, kao i osjećaj povjerenja i razumijevanje. Hansen i suradnici (2006) isto potvrđuju te naglašavaju važnost odgojitelja u razvijanju socijalnih vještina djeteta. Kroz bliski odnos odgojitelja i djece, ona će naučiti vjerovati sebi i drugima te biti zadovoljniji. U predškolskom razdoblju života djece, ona sve više sebe shvaćaju kao pojedince i kao dio društvenog svijeta, zbog porasta autonomije, poboljšanja kognitivnih vještina i razvoja njihove emocionalnosti kroz empatiju i socijalnu kompetenciju u odnosima s roditeljima, braćom i sestrama i vršnjacima. Parten (1933, prema White, 2008) navodi kako se društvena igra dijeli na samostalnu igru, paralelnu i zajedničku. Djeca se počinju igrati sama (sa sobom) i postupno se uključuju u igru s drugima. U istraživanjima o povezanosti slobodne igre na otvorenom i društvenog i emocionalnog funkcioniranja predškolske djece, mnogi istraživači otkrili su da je prepoznavanje emocija pozitivno povezano sa slobodnom igrom, što čini se podupire ideju o tome da se društvene vještine nastavljaju razvijati tijekom slobodne igre na otvorenom.

Kreativna igra u prirodnom okruženju nudi bogate mogućnosti za razvoj društvenih vještina. U korištenju prirodnih materijala djeca imaju mnogo mogućnosti da podijele svoja otkrića, da pregovaraju i rješavaju probleme s drugima te da stvaraju i uživaju u igri s prijateljima. Također imaju priliku razvijati prosocijalna ponašanja poput pomaganja i suradnje, a također uče komunicirati. Vanjsko okruženje idealno je mjesto za dijalog s djecom budući da uvijek ima neiscrpnih tema za razgovor. Prirodni svijet nudi puno mogućnosti za poticanje interesa djece kako bi ona podijelila svoja iskustva i otkrića s drugima oko sebe.

Igra i emocionalni razvoj

Vranjican (2019) opisuje emocionalan razvoj djece već od rođenja u kojem se uspostavlja odnos djece s roditeljima na način na koji oni odgovaraju na djetetove signale i potrebe. Dijete svoje prve emocije pokazuje roditeljima i onima s kojima je najviše u doticaju. Hansen i suradnici (2006) tvrde kako je povjerenje temelj svakog psihološkog razvoja. Razvojem povjerenja te dobivanjem odgovora na signale koje dijete šalje, ono će se razviti u sigurno privrženo dijete. Sigurna privrženost omogućuje djetetu nesmetan psihološki i socijalni razvoj pun sigurnosti te empatije. Suprotno pak tome, razviti će se nesigurna privrženost koju uzrokuju prevelike negativne emocije od najranijeg razvoja djeteta te utječu na psihičke probleme u kasnijem razdoblju. Nesigurnu privrženost primjećujemo već kod adaptacije u predškolskim ustanovama. Osim toga, za razvoj emocionalne sigurnosti djece, bitno je

aktivno sudjelovanje svih sudionika u nekom procesu zbog upoznavanja samog djeteta i izgradnje povjerenja i sigurnosti. Vrlo bitnu ulogu u emocionalnom razvoju djeteta imaju roditelji, kao i odgojitelji koji djeci pružaju djeci izvor utjehe, razumijevanje te potporu. Hansen i suradnici (2006) objašnjavaju kako je emocionalni razvoj djeteta u napretku ako ona borave s odraslima u kojima vide izvor utjehe i ohrabrenje. Neizostavno je bitno poticati dječje samopouzdanje i osjećaj prihvaćenosti kao i razvoj pozitivne slike o sebi samom. Klarin (2017) tumači kako kroz igru na otvorenom djeca jačaju samopouzdanje, pouzdanje u druge i kroz interakcije jačaju međuljudske odnose te uče regulirati svoja ponašanja kroz različite mehanizme. Pod tim se mehanizmima podrazumijeva modifikacija, promatranje, evaluacija vlastitih emocija u svrhu prilagodbe na određenu situaciju. Razvojem samoregulacije pridonosi se lakšem ostvarivanju kvalitetnih i zadovoljavajućih međuljudskih odnosa. Klarin (2017) objašnjava kako djeca kroz igru uče o emocijama, vlastitim i tuđim te tako uče surađivati uvažavajući želje i potrebe drugih. Dijete uči da svako dijete, odnosno pojedinac na drugačiji način doživljava i iskazuje emocije. Kroz igru dijete uči razvijati empatiju, razvijati samokontrolu te poneke svoje potrebe i želje staviti u drugi plan. Kako bi odgojitelji pozitivno utjecali na djetetov emocionalni razvoj potrebno je uvažavati njihove osjećaje, pomoći im da nauče verbalizirati osjećaje te jačati njihovo samopouzdanje. Ono što je djeci potrebno u procesu razvoja emocionalne kompetencije je pomoć u razumijevanju njihovih emocija i smjernica kako takve emocije izraziti na društveno prikladan i osobno zdrav način. Igra i aktivnosti na otvorenom pridonose regulaciji emocija. Aktivnosti negovanja kao što je briga za cvijeće, drveće, crve ili kućne ljubimce mogu pomoći djeci koja su ljuta ili povrijeđena. Kreativna igra u prirodnom okruženju uvijek treba biti vođena osjećajem poštovanja živih bića i istinskom brigom za prirodu. Briga za životinje i njihova staništa ima tendenciju promicanja većeg ispunjenja u nečijem individualnom životu i osjećaja brige za druge ljude. Postoje mnoge prirodne prilike za djecu da nauče kako se nositi s frustracijom svladavanja nove akademske vještine, pregovaranja o složenim ponašanjima koja su uključena u dijeljenje i suradnju, te upravljanju ljutitim osjećajima kada su njihova ponašanja ograničena pravilima i zabranama. Pozitivna iskustva u prirodnom okruženju također imaju tendenciju poticati razvoj pozitivne slike o sebi.

Igra i tjelesni razvoj

Klarin (2017) opisuje kako djeca kroz igru zadovoljavaju svoju najveću potrebu, a to je potreba za kretanjem koja je osnova tjelesnog razvoja, ali i drugih aspekata razvoja. Tijekom

razvoja djeteta, primjećujemo brojne tjelesne promjene te zaključujemo kako se svako dijete razvija svojim osobnim tempom koje se razlikuje od razvoja druge djece. Djeca iste dobi razlikuju se u razvoju te je svako dijete individualno. Dijete će samostalno birati aktivnosti koje su mu zanimljive, u kojima se osjeća sigurno i koje u tom trenu zadovoljavaju dječju potrebu. Klarin (2017) opisuje kako dijete izbjegava igre u kojima se ne osjeća ugodno te za primjer uzima dijete koje teško koordinira svoje pokrete ili se ne osjeća dobro pri hvatanju i bacanju lopte, to će dijete birati igre koje ne uključuju loptu.

Tjelesni se razvoj djeteta odnosi na dva aspekta, a to su rast te povećanje djetetovih mogućnosti da koristi svoje tijelo. Veliku ulogu u razvoju tjelesnog potencijala djece nose roditelji i odgojitelji. I odgojitelji i roditelji djeci bi trebali osigurati okruženje i prostor te im nude razne aktivnosti kojima razvijaju finu i grubu motoriku. Fina se motorika odnosi na korištenje ruke, šake i prstiju, odnosno preciznih pokreta prstiju, dok se gruba motorika odnosi na pokrete kao što su trčanje i hodanje. Razvoj ovih dviju motorika ne razvija se jednako kod iste djece iste dobi.

Kod mlađe djece, veliku ulogu u tjelesnom razvoju ima prostor koji djeci omogućuje istraživanje, otkrivanje i spoznavanje svijeta u kojem djeca mogu razvijati svoje tjelesne mogućnosti. U istraživanju koriste vlastito tijelo, a zatim ga stavljaju u interakciju s određenim objektima. Tada se javlja i funkcionalna igra. Duran (1995) opisuje kako se ova vrsta igre određuje kao igra novim funkcijama djeteta, a to su motoričke, osjetne i perceptivne funkcije te dijete s jedne strane ispituje svoje mogućnosti, a s druge strane ispituje mogućnosti objekta. Kako djeca rastu, rastu i njihovi zahtjevi za prostorom te im treba više prostora za slobodnu igru, trčanje, penjanje, guranje, istraživanje, a sve to pruža im igra na otvorenom. Klarin (2017) objašnjava kako igra djeluje pozitivnije na tjelesni aspekt razvoja ako je ona dinamičnija, a pokreti tijela u većoj mjeri nego inače. Igra na otvorenom djeci omogućuje da potpuno zadovolje svoje potrebe za kretanjem, čini ih aktivnijima. Martensson (2010) dodaje kako uz sve to, raznolikost okoliša djecu potiče da budu još aktivniji. U igri na otvorenom djeca lakše ulaze u interakciju s prijateljima te se priključuju drugoj djeci u igru ili istraživanje, dok isto tako slobodnije izlaze iz igre ako im se ista više ne sviđa ili se ne žele nečega igrati. Valjan Vukić (2012) tvrdi kako se djeca u igri na otvorenom, grupnim igrama loptom, na penjalicama i ljuljačkama, u pješčanicima i na zelenim otvorenim livadama oslobađaju viška energije, a osim toga upoznaju svoje tijelo, ispituju njegove granice, mogućnosti i sposobnosti. Tomljanović (2012) tumači kako je razvoj motorike te izvođenje različitih pokreta usađeno u dječja tijela. Isti autor naglašava

kako je djeci potreban nadzor kako bi odgajatelj u određenom trenutku mogao prepoznati i kontrolirati opasnosti, priskočiti i pomoći, ali ne sputati, zabraniti i kazniti dijete. Igra na otvorenom ima veliku važnost u povećanju tjelesne aktivnosti, a ona ima niz pozitivnih zdravstvenih učinaka (manja prekomjerna težina, bolji fizička sprema, manje kardiovaskularnih bolesti itd.). Predškolsko je doba temeljno razdoblje da djeca steknu vještine fine motorike koje uključuju korištenje ruku i prstiju, grube motoričke vještine koje omogućuju kretanje tijela: koordinaciju pokreta, razvoj ravnoteže, snage i preciznosti koje dijete usvaja kretanjem u raznolikom prirodnom okruženju. Djeca uče kako se kretati i odnositi prema okolišu oko sebe kroz usavršavanje motoričkih vještina u različitim fazama. Djeca od dvije do šest godina u fazi su temeljnih pokreta, što im omogućava razvoj i usavršavanje grubih motoričkih vještina poput trčanja, skakanja, bacanja i hvatanja. Vrijeme za igru na otvorenom omogućava djeci tjelesne aktivnosti okrenute razvoju snage i izdržljivosti, ravnoteže i koordinacije u znatno većoj mjeri nego što im to omogućuje kretanje u zatvorenom prostoru. U tom su smislu i igra na otvorenom kao i slobodna igra usmjerena na tjelesnu aktivnost u vrtićima od presudnog je značaja za djecu kako bi se ona uključila u vježbanje i razvijala motoričke sposobnosti. Osim u vrtiću, djeca bi i tijekom razdoblja dana koje provedu s roditeljima, trebala što više vremena provesti na otvorenom.

Igra na otvorenom nudi niz tjelesnih aktivnosti i potiče razvoj mnogih motoričkih vještina. Takve vještine uključuju lokomotorne vještine (hodanje, trčanje, skakanje, skakanje, preskakanje, kotrljanje), manipulativne vještine (bacanje, poskakivanje, hvatanje, udaranje) te druge vještine (savijanje, podizanje, ljuljanje, okretanje). Osim toga, razvijaju i druge vještine kao što su svijest o prostornim odnosima, osjećaj ravnoteže i perceptivno-motoričke vještine. Također razvijaju osjećaj samoučinkovitosti. Samoučinkovitost se odnosi na prosudbu o tome što sve dijete može učiniti s vještinama koje posjeduje. Fizička aktivnost podrazumijeva i veći unos kisika u tijelo što je povezano s boljim zdravstvenim stanjem djeteta. Sve je to povezano i s funkcioniranjem unutarnjih organskih sustava kao što je krvožilni, dišni, probavni i ostali. Jedan od načina za podršku zdravlju i kondiciji u prirodnom okruženju je i poticanje bavljenja sportskim aktivnostima na otvorenom kao što su trčanje, vožnja bicikla i igre loptom. Također, mogu se provoditi i razne rekreacijske aktivnosti na otvorenom kao što je planinarenje i kampiranje.

Igra i kognitivni razvoj

Prema suvremenoj slici djeteta, ono se u današnje vrijeme smatra subjektom vlastitoga odgoja i obrazovanja te u vidu toga ima mogućnosti samostalno se izražavati i istraživati. Kroz igru, dijete razvija brojne vještine. Budisavljević (2015) tvrdi kako djeca znanja stječu kroz razne interakcije, a ne izravnim učenjem lekcija. Klarin (2017) opisuje kako su kognitivni procesi prilikom igre jednaki onima koji su prisutni prilikom učenja. Igra ima veliku ulogu u kognitivnom razvoju jer kroz igrovne aktivnosti djeca uče jezik, razvijaju govorne vještine, uče osnovne matematičke pojmove, razvijaju divergentno mišljenje i logičko pamćenje. Igra na otvorenom djeci nudi okruženje koje ih motivira na istraživanje i razmišljanje. Priroda i njena estetska uređenost prostora nudi brojne mogućnosti učenja i promatranja koje pružaju nove prilike za učenje. Kroz igru na otvorenom i interakciju djece, ona razvijaju govor prilikom komuniciranja jedni s drugima te razvijaju i kreativnost pri pronalasku novih mogućnosti igre i prenamjene prirodnih materijala. Priroda i boravak na zraku djeci omogućuju cjeloviti rast i razvoj. Proces igre i otkrivanja nepoznatoga, puno je važniji od samoga ishoda jer put kojim djeca dolaze do odgovora, odnosno cilja, oslobađa napetosti te regulira kognitivni razvoj. Također, djeca koje provode više vremena na otvorenom postižu bolje ishode učenja kao i akademske vještine. Manipuliranje prirodnim materijalima pomaže djeci naučiti o fizičkim značajkama svijeta oko sebe.

Djeca u igri na otvorenom uče kroz iskustva te se kognitivno razvijaju koristeći sva svoja osjetila. Osjetilo vida u igri na otvorenom djeca mogu razvijati primjećivanjem zanimljivih oblika, materijala i boja u prirodnim materijalima kao što su biljke, tlo, voda i pijesak. Poticanjem djece da kopaju po zemlji, igraju se pijeskom, eksperimentiraju s vodom, prikupljaju prirodne materijale, sortiraju ih, klasificiraju, stavljaju u međudnose – stvaraju se osnove za kasnije akademsko učenje. Provođenje vremena na otvorenom u raznim vremenskim uvjetima potaknut će njihov taktilni osjećaj i razviti nova razumijevanja o svijetu prirode. Prirodno okruženje pruža djeci priliku osluškivanja različitih zvukova kao što su cvrkut ptica, šuštanje lišće, zvuk vode koja teče i drugo. Dok su vani, djecu treba poticati da se usredotoče i prepoznaju različite zvukove oko sebe. Djeca također mogu izraditi jednostavne glazbene instrumente od prirodnih materijala. To će ponuditi dodatnu slušnu stimulaciju. Dječji osjet mirisa može se potaknuti na razne načine tijekom igre na otvorenom. Biljke zanimljivih mirisa trebale bi biti blizu mjesta gdje se djeca igraju. Takve biljke mogu uključivati cvijeće, bilje i voćke. Djeca također mogu istraživati različite mirise trljanjem ili drobljenjem lišća i trave. Osjetilo okusa također treba stimulirati kroz igru na otvorenom, ali pod pažljivim nadzorom odrasle osobe. Mala djeca će imati sklonost okusiti dijelove biljaka,

a možda čak i blato. Prva linija obrane u zaštiti djece od gutanja materijala koji bi im mogli biti štetni jest osigurati da se u dječje igralište ne ispuštaju toksini i da nijedna od biljaka nije otrovna. Djecu također treba uputiti da ništa ne kušaju bez prethodnog pitanja odrasle osobe.

Vanjsko okruženje

Valjan Vukić (2012) opisuje kako je djetetovo učenje rezultat interakcije samog djeteta s njegovim okruženjem i iskustvima. Svako dijete uči i razvija se na drugačiji način te ga zbog toga treba prihvatiti i pružati mu poticajno okruženje u kojem može potpuno razviti svoj potencijal, učiti i djelovati. Malašić (2015) objašnjava kako je od izuzetne važnosti u konstruiranju prostora i okruženja za dijete da pođemo od njegove slike i kako dijete doživljava okruženje u kojem biva. Predškolska ustanova kao mjesto cjelovitog razvoja djeteta, djetetu pruža prostor i materijale kojima može zadovoljiti svoje potrebe, istraživati te istim putem učiti.

Kada govorimo o vanjskim površinama koje su namijenjene djeci za igru, najčešće mislimo na dječja igrališta, odnosno parkove koji imaju uobičajenu opremu: ljuljačke, tobogane te penjalice. Najčešća podloga igrališta i parkova su asfalt i antistres podloge. Sprave na igralištima su većinom od neprirodnih materijala- metala te ponekih dijelova od plastike, a pričvršćena su za podlogu i ne mogu se micati. Osim neprenosivosti koja ograničava potencijal opreme i materijala, dizajnirani su da se koriste na točno propisani način, umjesto da nude razne opcije korištenja. U parkovima koji nude samo fiksnu opremu za igru, djeca imaju tendenciju dodavanja rizika i izazova kako bi se izborila s ograničenim izborom koje im oprema pruža. Tada najčešće primjećujemo kako djeca pokušavaju ići unatrag na tobogan, ljuljaju se stojeći na nogama i slično. Takav „tradicionalni“ park ne može pružiti odgovarajuće mogućnosti za zadovoljavanje potreba djece u razvoju budući da djeca žude za izborom, izazovima te prilikama za istraživanje, eksperimentiranje, manipulaciju, stvaranje i učenje.

Prostor u kojem djeluju djeca treba biti otvoren kako bi djeca mogla slobodno djelovati bez prepreka. U oblikovanju prostora, treba pratiti i slušati dijete kako bi prostor bio maksimalno prilagođen i dostupan djetetu. Dijete bi trebalo biti partner odraslima u kreiranju i oblikovanju prostora za dječju igru.

Vanjski prostor mora se smatrati nužnim dijelom ranog okruženja, biti dobro promišljen i dobro organiziran kako bi se maksimizirala njegova vrijednost i iskoristivost od strane djece i

odraslih, a dizajn i planiranje moraju podržavati razvojno primjerenu praksu, vođenu dječjim interesima i potrebama.

Sve veći broj ljudi radi na tome da pozornost skrene na važnost kvalitetnih vanjskih igrališta koja uključuju pristup prirodi. Ideja takvih mjesta je povećati mogućnosti za pozitivne interakcije s prirodnim okolišem koje uključuju poticanje dječjeg razvoja i učenja kroz kreativnu igru na otvorenom te poticanje razumijevanja i uvažavanja svijeta prirode. Vanjsko okruženje trebalo bi biti raspoređeno u određene zone za igru, centre aktivnosti te prijelazna područja. Vanjsko okruženje trebalo bi omogućiti fleksibilnost te razne labave, tj. pomične dijelove.

Wilson (2004, prema Wilson, 2008) navodi pet različitih zona igre na otvorenom, a to su zona prirode, zona avanture, zona aktivne igre, zona tihe igre i zona tihog povlačenja. Zona prirode sadrži prirodne elemente kao što su drveće, voda, grmlje i druge vrste biljaka. Uključuje i hrpe zemlje na koje se djeca mogu penjati, područje za kopanje, pješčanu jamu, cvjetnjake i vrt te razne životinje (ptice, leptire, žabe, puževe i gliste). Kreativna igra u ovoj zoni često ima oblik igranja uloga (npr. pretvaranje da ste životinja, vrtlar ili istraživač) i eksperimentiranja s različitim materijalima (npr. miješanje vode i pijeska.). Zona avanture dizajnirana je za igru s bogatim mogućnostima za izgradnju te uključuje razne građevinske alate i materijale (drvene palete, stare gume, kamenje, itd.). Zona aktivne igre pruža mogućnost za aktivnosti kao što su trčanje, skakanje, klizanje, korištenje vozila na kotačima te igre loptom (udaranje, bacanje, hvatanje, poskakivanje, kotrljanje). Tiha zona za igru podrazumijeva simboličku igru (npr. igre trgovine), slikanje na otvorenom, crtanje kredom po pločniku i korištenju gline za izradu raznih oblika i figura te bi trebala imati panjeve koji će zamjenjivati stolove. Zona tihog povlačenja podrazumijeva manje socijalnog kontakta te se koristi za čitanje, pričanje priča, održavanje grupnog dogovora i slično.

Osim zona za igru, vanjsko okruženje treba sadržavati centre aktivnosti. Pogodno bi bilo kada bi se svi centri aktivnosti kao unutar vrtića pokušali replicirati u vanjskom prostoru s naglaskom da se upotrijebe prikladni materijali. Neki centri aktivnosti mogu se stalno uključivati u jednu od zona za igru, npr. likovni centar u tihu zonu za igru.

Prijelazna područja također su bitna u rasporedu vanjskog prostora te su namijenjena da olakšavaju prelazak djece iz jednog područja, centra ili zone, u drugo. Jedna od vrsta prijelaznog područja je izgrađena staza od kamenja.

Osim važnosti prostora, bitna je i opremljenost materijalima i opremom koja je djeci dostupna. Vanjska oprema može i trebala bi ponuditi djeci raznovrsno, promjenjivo i osjetilno bogato okruženje za sve vrste igre u kojem djeca mogu manipulirati, stvarati, kontrolirati i modificirati. To nudi ogroman osjećaj slobode, koji nije djeci dostupan u zatvorenom prostoru. Također, podupire razvoj kreativnosti i sklonosti za učenje. Sam prostor kao i resursi, raspored, planiranje i rutine moraju biti svestrani, otvoreni i fleksibilni kako bi se povećala njihova vrijednost za dijete.

Igra na otvorenom podrazumijeva igru u prirodnom okruženju koje potiče igru, razvoj i učenje na poseban neograničen način. Stoga, Moore i Cosco (2006, prema Wilson, 2008) navode kako prirodu treba promatrati kao bitnu komponentu dječjeg okruženja. Priroda nudi razna mjesta poput šuma, pašnjaka, potoka, plaža i ostalih mjesta koja osim djetetovog zdravog razvoja potiču i da se djeca kreativno izraze u igri. Moore i Cosco (2006, prema Wilson, 2008) opisuju kako se djeca radije uključuju u kreativnije oblike igre (uključujući fantaziju i igru pretvaranja) u „zelenim” ili „prirodnim” područjima nego u tradicionalnim parkovima ili „priprijeđenim” igralištima i parkovima.

Centri aktivnosti na otvorenom

Wellhausen (2002, prema Wilson, 2008) tumači kako uključivanje centara aktivnosti u vanjsko okruženje nudi višestruke prednosti, odnosno djeci daje više izbora, produljuje vrijeme koje će djeca provesti u tim prostorima za igru i doprinosi ukupnoj prikladnosti igre na otvorenom. Ono što je bitno za centre aktivnosti na otvorenom je održavanje i smještaj opreme i materijala. Materijali trebaju biti prilagođeni tj. održivi u vanjskom prostoru i trebaju biti smješteni na način da su djeci dostupni.

Likovni centar treba sadržavati stolove ili panjeve koji u tom slučaju služe kao stolovi dok djeca sjede na podu. U ovome centru djeca trebaju imati mogućnost manipuliranja glinom, blatom, crtati raznim prirodnim materijalima kao što su to travke, cvijeće i cigla. Kako je prostor za sušenje likovnih radova čest problem, on se u vanjskom prostoru lako može riješiti na način da djeca gotove radove pričvrste na za to predviđeno deblo ili objese na niže grane dogovorenog drveta. Obzirom da je vanjski prostor prepun različitih prirodnina, djeca od njih mogu izraditi i kistove kojima će slikati svoje likovne radove.

Stolno-manipulativni centar može sadržavati razne spremnike za odlaganje, znanstveni materijal poput mjernih čašica, razne sitne predmete poput gumbića, kamenčića i slično. U

ovome centru odgajatelji mogu poticati djecu na sortiranje i kategorizaciju pružajući im brojne mogućnosti igranja s prirodnim materijalom kao što su kamenje, školjke, sjemenke, grančice, češeri, plodovi, komadići kore, cvjetovi, listovi, itd. Ovi materijali nude bogatu raznolikost tekstura, boja, oblika i veličina, a osim toga stimuliraju više osjetila (vid, miris, opip...) odjednom. Djeca pokazuju veći interes za prirodne materijale ako ih sami skupljaju u odnosu na materijale koje je prikupio odgajatelj. Samostalno skupljanje također pomaže djeci da povežu predmet s njegovim prirodnim kontekstom, npr. da češeri rastu na drvetu. U stolno- manipulativnom centru djeca mogu igrati, ali i izrađivati društvene igre kao što je to npr. igra memory koju djeca mogu napraviti uz pomoć kamenčića i drvene podloge na kojoj linije iscrtavaju blatom. Kamenčiće mogu obojati različitim bojama ili naći dvije vrste kamenčića kako bi se igrači mogli raspoznati.

Centar građenja trebao bi ponuditi razne blokove za slaganje, štapove, daske, kutije, plastične cijevi, kante te različite druge prirodne materijale kojima djeca mogu manipulirati i graditi ceste, građevine ili nešto drugo. Wilson (2008) govori kako bi bilo poželjno da ovaj centar sadrži i cerade (pokrivače) ukoliko djeca nešto ne stignu složiti, prekriju i sutradan nastave graditi.

U centar početnog čitanja i pisanja mogu se donijeti knjige iz unutarnjeg prostora. Za određene priče ili knjige vanjski prostor može pružiti smisleniji kontekst. Knjige se mogu birati kako bi što bolje odgovarale okruženju što znači da priču o drveću možemo čitati ispod stabla, u vrtu kada čitamo o suncokretima, itd. Također se mogu odabrati knjige koje pomažu djeci da postanu svjesniji prirodnog okruženja, a to su dokumentarne knjige o onome što djecu vani interesira, npr. kamenje, gliste, leptiri, itd. Djeca priče mogu slušati sjedeći na travi ili panjevima. Osim donesenih knjiga, centar može sadržavati i brojne materijale koji će djeci omogućiti kreativno stvaranje priča poput oslikanih kocaka, oslikanih kamenčića ili sitnih predmeta u vrećicama. Djeci u formiranju slova mogu pomoći grančice i liko ili špaga ili ih mogu napraviti od čupavih žica ili plastelina. Osim toga, djeca u ovome centru mogu pisati po podu ili određenim površinama prirodnim travkama, ciglama ili drugim prigodnim materijalom. Mogu im se osigurati i ploče za pisanje kredom, ali i sanduci s prosijanim pijeskom ili zemljom. Brojni zvukovi kojima vanjski prostor obiluje- pjev ptica, zvukovi zrikavaca ili šuštanja lišća na vjetru utjecat će na dječju slušnu percepciju, a zajednička igra s djecom iz drugih dobnih skupina pružat će im priliku za razgovor i slušanje.

Matematički centar nudi djeci različite oblike mjerenja te usporedbu, više ili manje, duže ili kraće, teže ili lakše, itd. Djeca pokazuju svijest o mjerenju kada uspoređuju veličine predmeta (veći i manji kamen). Prirodni materijali znatno se razlikuju po veličini i težini te su pogodni za ovaj centar. Djeca u vanjskom prostoru mogu izraditi jednostavnu ravnotežnu vagu uz pomoć vješalice obješene na granu te provjeravati svoje pretpostavke o težini i stvarati i dograđivati teorije temeljene na dotadašnjem iskustvu. Komadi špage ili štapovi mogu poslužiti za mjerenje duljine predmeta ili udaljenosti, a za isto se mogu poslužiti vlastitim dlanovima i stopalima. Brojke, kao i slova, mogu napraviti od grančica, čupavih žica ili plastelina, a prirodnicama se poslužiti u izradi brojevnih slika. Brojni sitni materijali kojih je u prirodi neograničeno mnogo, pomoći će pri računanjima na način da djeca problem riješe prebrojavajući pa onda zbrajajući ili oduzimajući, a tek potom prelazeći na ispisivanje znamenki za što opet, kao i kod slova, mogu koristiti zemlju, blato, pijesak ili oblikovati znamenke od prirodnih materijala.

Wilson (2008) govori kako se dramski se centar može smjestiti pod sjenom drveta, u hladovinu ili na neko drugo mjesto koje djeca odaberu. U ovome centru djeca mogu napraviti razne lutke uz pomoć štapova, travki, lišća, kamenčića kojima će glumiti na pozornici koju mogu konstruirati pomoću drvenih daski. U ovaj centar djeca mogu donijeti deke, staru odjeću i obuću, ali i šatore.

Centar za igre pijeskom i vodom najčešće se nalazi tamo gdje je pješčanik koji u blizini ima slavinu ili dotok vode koju djeca mogu samostalno uzimati i koristiti. Ukoliko nema slavine, voda se stavlja u kante ili spremnike tako da je dostupna djeci. Hansen, Kaufmann i Walsh u Kurikulumu za vrtiće (2006) tvrde kako bi u ovome centru djeci trebali ponuditi razne lopatice, kantice, lijevci, kalupi za oblikovanje, pluto, cjediljke, sita te razno posuđe. Djeca će pijesak i vodu miješati te tako manipulirati dobivenom smjesom, prosipavati različite količine pijeska iz posude u posudu, nudi im se mogućnost procjene težine suhog i mokrog pijeska te mogu procjenjivati koliko će im biti potrebno pijeska da napune posudu do vrha. U pijesku mogu kopati, zakopavati predmete te ih tražiti, ali i kuhati uz pomoć pijeska. Mogu im se ponuditi i stari autići, kamioni i bageri kojima će se igrati u pijesku, ali i tačke kojima će prevoziti pijesak. Hodanjem bosih nogu po pijesku, djeca svladavaju ravnotežu.

Sađenje biljaka i promatranje njihovog rasta zanimljivo je i poučno iskustvo za djecu. Djeca mogu napraviti svoj vrt u kojem će uzgajati razno povrće. Ono što je potrebno kako bi djeca oformila svoj vrt su grablje, sadnice, sjeme, kantice za zalijevanje, zemlja, oznake za gredice,

gnojivo i kantice. Također, mogu napraviti vrt pomoću starih guma u koje će staviti najlon te ih napuniti zemljom. Lund Fasting (2019) daje primjer kako odgojitelji zajedno s djecom mogu pomoću grafikona i tablica označavati rast biljaka, uspoređivati veličinu biljke i boju te istraživati što se događa s biljkama kada imaju premalo ili previše vode. Djeca uče kako godišnja doba utječu na njihov vrt te koje povrće dozrijeva u koje doba.

Kutić kuhinje može se napraviti od drvenih paleta i sudopera te bi taj centar trebao sadržavati zemlju, pijesak i vodu kojima bi djeca kuhala te razno posuđe, stare kućanske aparate, lonce, tave, staklenke, limenke, mjerne posude i lijevke. Kuhinja bi trebala biti u visini djeteta, a svi materijali lako dostupni djeci. Pri igri u kuhinji djeca vježbaju korištenje pribora, mjerenje vode ili blata, miješanje istih te se javlja simbolička igra kuhanja i pripremanja hrane od blata.

Glazbeni se centar također može oformiti na otvorenom na način da se naprave glazbene ploče na koje se smještaju razni lončići koji proizvode različite zvukove, razne udaraljke, pločice ksilofona smještene uz drvo ili da slobodno padaju privezane za konop, drvene plohe koje provlačenjem udaraljke po njima proizvode zvuk, kante i slično. Gospodnetić (2015) govori kako lupkanjem po različitim materijalima, djeca razvijaju slušnu percepciju. Mogu se napraviti i zvečke od prirodnih materijala kao što je to štap na koji se privežu ljuške oraha ili lješnjaci ili od plastičnih boca unutar koje se stavljaju sitni kamenčići. Veliki se ksilofon može napraviti od aluminijskih i metalnih cijevi ili limenih konzervi koje se privežu uz nisku granu kako bi bile djeci na dohvat ruke.

Istraživački centar nudi materijale koji djeci omogućuju istraživanje različitih pojava, svojstava materijala, zakonitosti poput magnetskih svojstava, mirisa, zvukova, težine i drugo. Hansen i suradnici (2006) tvrde kako u istraživačkom centru djeca mogu proučavati ciklus razvoja različitih biljaka od sjemenke do ploda, magnetizam, kosinu, povećalom uočavati razlike u kori drveta, propusnost vode kroz različite materijale, itd. Na otvorenom prostoru mogu se naći i razni kukci koje djeca mogu promatrati na koji se način kreću, kako izgledaju i slično.

Područje za razvoj grube motorike trebalo bi sadržavati razne lopte kojima se djeca mogu dodavati, hulahop koji je pogodan za razvoj koordinacije i ravnoteže, obruče, balone, penjalice i drugo. Bilo bi poželjno kada bi ovaj centar imao označene linije po podu koje bi se djeci predstavljale dodatan izazov u hodanju, trčanju ili skakanju. Aktivnosti za poticanje razvoja grube motorike na otvorenom su trčanje, skakanje, bacanje i hvatanje, penjanje gore-

dolje, iznad-ispod i kroz stvari, vožnja bicikla ili romobila, guranje i povlačenje. Specifične aktivnosti koje podržavaju razvoj grube motorike uključuju trčanje različitim brzinama, preskakanje užeta, igranje školice, bacanje i hvatanje lopte različitih veličina, penjanje u različitim smjerovima, povlačenje igračkama, guranje kolica s igračkama, punjenje i pražnjenje kante s vodom, vožnja bicikla bez pedala i drugo.

Prirodni materijali u igri na otvorenom

Prije 15-20 godina djeca su većinu slobodnog vremena provodila u igri na otvorenom u interakciji s brojnim prirodnim materijalima koji su bili stalno dostupni. U vrtu kojeg su roditelji obrađivali, igrala su se zemljom i travom. Koristila su kamenčiće za izradu nakita, radila parfemsku vodicu od latica ruža te sakupljala razne oblike kamenčiće i školjke kada su ljetovala na moru.

Prirodni materijali neki su od najboljih resursa koje možemo djeci pružiti u igri na otvorenom u svim područjima učenja i dobrobiti. Prirodni se materijali lako i brzo nalaze, prikupljeni su iz svijeta oko nas ili jeftini za kupnju iz mnogih dostupnih izvora. Lako ih je pohraniti i prezentirati djeci na privlačan način. Što je najvažnije, njihova otvorenost i raznovrsnost omogućava djeci kreativno izražavanje, istraživanje i nemjerljive mogućnosti supstitucije u smislu podržavanja i produbljivanja igre i prerade dječjih scenarija. Prikladni su za djecu u svim dobima i stadijima te s njima mogu svašta raditi, od jednostavnog kopanja i punjenja do kompliciranih koraka i zadataka u izradi parfema. Tradicionalno u sobu dnevnog boravka unosimo pijesak, vodu i druge prirodne materijale jer znamo koliko su bogati kao materijali za učenje. Međutim, oni se mogu istraživati i koristiti samo na ograničene načine u zatvorenom prostoru zbog ograničenja koja moramo postaviti na način na koji ih djeca koriste: nered i prostorna ograničenja obično obuzdavaju i ograničavaju igru. Puno je bolje iskoristiti slobodu i stimulaciju vanjskog okruženja, gdje djeca mogu biti u interakciji cijelim tijelom s prirodnim materijalima. Na otvorenom, djeca ih mogu prevoziti i premještati s jednog na drugo mjesto i koristiti ih na nove načine te svakoga puta materijale doživljavati drugačije ovisno o vremenu i godišnjim dobima koja se mijenjaju.

Plaža ima najveću vrijednost za igru djece. Sam pijesak je odličan prirodni materijal, ali i terapijska tvar. Plaža pruža mnogo pijeska, vode, miris mora, školjki, kamenčića, biljnog materijala, otvorenog neba i vremena te pruža beskrajne mogućnosti za kombinaciju i interakciju materijala. Djeca mogu istraživati, otkrivati, modificirati, eksperimentirati, graditi

i zamišljati. Stvaranje pješčanog područja nalik plaži u vanjskom prostoru uvest će veliki poticaj i potporu za dobrobit i učenje u svim područjima, za svu djecu. Voda značajno doprinosi užitku i istraživačkoj razini prirodnih materijala. White (2008) navodi kako su prirodni materijali puni potencijala za zadovoljavanje dječjih potreba jer imaju visoku vrijednost te se mogu koristiti na razne načine. Promatranjem detalja prirodnih materijala, razvrstavanjem i sortiranjem razvijaju se osnovne vještine prepoznavanja sličnosti i razlika. Konstrukcija i izrada uzoraka podržavaju matematičko razmišljanje o broju, veličini, mjerenju, obliku i položaju. Korištenje jedne stvari za predstavljanje druge podupire simboličko razmišljanje i dovodi do mogućnosti korištenja našeg sustava simbola riječi, slova, brojeva i notnih zapisa

Dobra i široka ponuda prirodnih materijala može u djetetu izazvati nezasitnu znatiželju za istraživanje svijeta oko sebe, imati terapijski učinak koji podržava mentalno zdravlje, promicati svijest i emocionalnu povezanost sa svijetom, poticati razvoj osjetila i osjetilnih sustava, razvijati intelektualne vještine te finu i grubu motoriku te razvijati maštu i kreativnost.

Perspektiva odgojitelja o igri na otvorenom

U Singapuru, jednom od tehnološki najnaprednijih zemalja svijeta, provedeno je istraživanje (Ebbeck, Yim, i Warriar, 2019) o stavovima odgojitelja o vrijednostima igre na otvorenom i njihovoj praksi poučavanja na otvorenom. U istraživanju su sudjelovali odgojitelji koji rade s djecom od 2 mjeseca do 3 godine u posebnim ustanovama za skrb djece. Postavljala su im se tri pitanja a to su: „Kakvi su stavovi odgojitelja o vrijednostima igre na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“, „Koje su prakse odgojitelja u pružanju igre na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“ te „Koji su izazovi, ako ih ima, u vođenju igre na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“. U istraživanju je sudjelovalo 432 ispitanika, odnosno odgojitelja predškolske dobi te su svi ispitanici bile žene u dobi od 20 do 29 godina. Na pitanje „Kakvi su stavovi odgojitelja o vrijednostima igre na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“ većina je odgojitelja odgovorila da igra na otvorenom podržava dva aspekta dječjeg razvoja: fizički i socijalni/emocionalni razvoj. Pronađeni su dosljedni odgovori u različitim dobnim skupinama odgojitelja. Osim toga, odgojitelji su izrazili relativno visoku razinu povjerenja i uživanja u provođenju aktivnosti na otvorenom. Na pitanje „Koje su prakse odgojitelja u pružanju igre

na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“ gotovo polovica sudionika je odgovorila da djeci pruža mogućnost sudjelovanja u svakodnevnim igrama na otvorenom u predškolskim ustanovama. Odgovorili su da je količina vremena koje djeca provodu na otvorenom ravnomjerno raspoređena, u rasponu od manje od jednog sata dnevno do jednog sata dnevno. Kada su odgojitelji bili pitani o materijalima i opremi koju su djeca koristila tijekom igranja na otvorenom, njihovi su odgovori kazali da su najpopularniji mjehurići, kuglice i igra vodom. Na pitanje „Koji su izazovi, ako ih ima, u vođenju igre na otvorenom za malu djecu u odabranim ustanovama za brigu o djeci u Singapuru?“ odgojitelji navode tri najčešća izazova, a to su zdravlje i sigurnost, dostupnost fizičkog resursa te upravljanje odgojnom skupinom. Pod glavnim izazovom, zdravlje i sigurnost, odgojitelji navode komarce, klimu te strah od nepoznatih osoba. Odgovori na prva dva pitanja pokazuju da odgojitelji podržavaju ideju igre na otvorenom. Osim toga, odgojitelji vjeruju da je igra na otvorenom važna u poboljšanju holističkog razvoja djece.

Percepcija roditelja o igri na otvorenom

Tandon, Zhou, Kerr i Christakis (2013, prema Jayasuriya, Williams, Edwards i Tandon, 2016) navode kako gotovo polovica sve djece predškolske dobi ne dobivaju barem jednu priliku za igru na otvorenom pod nadzorom roditelja. U Seattleu je bilo provedeno istraživanje (Jayasuriya i sur., 2016) kako bi se doznala percepcija i znanje roditelja o ulozi igre na otvorenom u predškolskoj ustanovi te kako bi roditelja uključili u strategijama za promicanje igre na otvorenom i tjelesnu aktivnost. Istraživanje je provedeno u 12 licenciranih predškolskih ustanova u području Seattlea, a sudionici su bili primarni skrbnici djece u dobi od 3 do 5 godina. Anketu je ispunjavalo 98 sudionika. U anketi su se najprije postavljala pitanja o važnosti različitosti aktivnosti gdje je igra na otvorenom uzela peto mjesto po važnosti od njih deset te se 87% ispitanika složilo na izjavu da misle da je igra na otvorenom važan dio učenja u predškolskoj ustanovi. Također, većina je roditelja izjavila da želi da njihovo dijete provede više od 60 minuta igrajući se na otvorenom. Zatim su se roditeljima postavljala pitanja o preprekama igranja na otvorenom. Kao odgovor na izjave o vremenu kao potencijalnoj prepreci igranju na otvorenom, većina se roditelja ne slaže ili u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da se njihovo dijete ne bi smjelo igrati vani u kiši (68%), snijegu (68%) ili niskim temperaturama (72%), dok se 18% roditelja skroz složilo da se njihovo dijete ne smije igrati vani po kiši, snijegu ili hladnoći. Ostale potencijalne prepreke koje su roditelji naveli uključivale su bolest djeteta, žurba ujutro da bi pripremila odjeća primjerena vremenskim

prilikama i zabrinutost da se dijete ne bi ozlijedilo prilikom igre na otvorenom. Također se roditelje pitalo o komunikaciji s odgojiteljima u vezi igre na otvorenom gdje je većina roditelja izjavila da nisu pristupili odgojitelju kako bi razgovarali o igru na otvorenom, dok su ostali izjavili da kada započnu razgovor o igri na otvorenom, većinom se razgovor bazirao oko vremenskih prilika. Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako roditelji podržavaju igru na otvorenom, cijene to i žele da njihovo dijete provede još više vremena od propisanog u igri na otvorenom.

Djeca u igri na otvorenom

U igri na otvorenom djeca se susreću s prirodom. Djeca istražuju prirodu, a mogućnosti za istraživanjima su mnogobrojne. Djeca su u igri na otvorenom znatiželjna i vođena unutarnjom silom kada je u pitanju ispitivanje vlastitog tijela, kao i svijeta koji ih okružuje. Pokušavaju istražiti i otkriti kako stvari i materijali funkcioniraju i na koji se sve način mogu koristiti. Biraju pokretne igre koje zahtijevaju tjelesnu pokretljivost. Djeca aktivno istražuju svijet i okolinu te su im u tom procesu bitne mašta i kreativnost. U igri na otvorenom, djeca posjeduju talent animiranja te se mogu pretvarati da im je drveće prijatelj i slično. Također, djeca vole eksperimentirati i istraživati i tako steći nova iskustva i znanja. Djeca trebaju igru na otvorenom te kada im se da izbor, većina djece radije bira igru na otvorenom nego li u zatvorenom prostoru. Djeca primaju informacije svim svojim osjetilima, s manjim naglaskom na razgovor. Igra je sredstvo kroz koje djeca pronalaze stimulaciju, dobrobit i sreću te je sredstvo kroz koje rastu fizički, intelektualno i emocionalno. Također je najvažnija stvar koju djeca mogu raditi vani i najrelevantniji način omogućavanja prilika za učenje na otvorenom. Vanjski okoliš vrlo je prikladan za zadovoljavanje dječjih potreba za svim vrstama igre. U igri na otvorenom djeca su radosna te pokazuju interes za što češćim boravkom na otvorenom gdje se mogu opustiti i istraživati.

Igra vodom na otvorenom

Voda je čarobna i umirujuća tvar za koju su djeca snažno privučena i oduvijek se smatrala važnim medijem u ranoj dobi za dobrobit i učenje djece. Ponuda vode na otvorenom proširuje način na koji djeca mogu njome manipulirati i doživjeti je. Vanjski prostor nudi puno slobode za kretanje i istraživanje, a vodu (tekuću) vrlo je lako osigurati na otvorenom. Djeca mogu premještati vodu s jednog mjesta na drugo ili vidjeti kako ona može odnositi predmete da se pomiču te se vani ne moraju brinuti zbog prolijevanja i nereda. Kako bi djeci igra vodom bila

što zanimljivija, mogu im se ponuditi razni materijali od različitih spremnika za vodu, crijevo s priključkom za vodu, posude za vodu, komadi oluka, cijevi i razni lijevci. Djeca također mogu vodu miješati s drugim tvarima u svojoj blizini kao što je blato i pijesak. Vanjska slavina za vodu važan je element koji treba uzeti u obzir pri projektiranju vanjskog prostora kako bi djeci voda stalno bila dostupna. To je vrlo korisno i za zalijevanje biljaka kada djeca imaju vrt. Neizostavan izvor vode na otvorenom je i kiša. Kako bi se u potpunosti bavili igrom u vodi na otvorenom tijekom bilo kojeg vremena, djeci je potrebna prikladna odjeća i obuća kako bi im bilo udobno, a pod time se misli na čizme i kabanice. Veće vodene površine koje će nakon kiše ostati na neravnom terenu- mlake i barice, omogućit će djeci igru i istraživanja zamjenjujući jezero ili more. Također, djeca u spremnicima vode mogu prati svoje igračke ili ako im ponudimo kistove, bojat će zidove vodom, koristiti vodene pištolje ili štrcaljke. Ideje za igru vodom promjenjive su s godišnjim dobima jer se , ovisno o vanjskoj temperaturi i agregatna stanja vode mijenjaju te zimi ona postaje snijeg i led i omogućava sasvim drugačija iskustva.

Igre građenja na otvorenom

Djeca u dobi od tri do pet godina pokazuju veliki interes za konstrukcijske igre. Izgradnja i izrada na otvorenom nudi ogroman potencijal za učenje i istraživanje u svim aspektima dječjeg razvoja. Veliki prostor za gradnju znači da možemo ponuditi velike materijale koji djecu pozivaju na zajedničku igru. Puno je materijala koji će pozvati djecu na gradnju na otvorenom. Uvijek treba razmišljati kako igre građenja povezuju i proširuju iskustva koja djeca imaju u zatvorenom prostoru i kod kuće. White (2008) navodi kako otvoreni materijali koji nemaju fiksnu namjenu za igru i koje djeca mogu koristiti na mnogo načina ponudit će veće mogućnosti istraživanja, isprobavanja i učenja. Neki od materijala koji su pogodni za igre građenja na otvorenom su različiti sanduci, gume, drveni blokovi, opeke, grane, komadi trupaca i kore, pokošena trava, blato, špaga, štapovi, daske, cijevi, cerade, mreže i ostalo. Djeca moraju znati što im je dostupno za gradnju, kako se materijali mogu koristiti, gdje pronaći određene materijale i gdje ih vratiti kada završe. Vrijeme i podrška odraslih su djeci najpotrebniji za učinkovitu igru građenja vani. Potrebno im je i vrijeme jer je mala vjerojatnost da će djeca uložiti trud u konstruiranje nečega ako ne osjećaju da će imati vremena za to, a kratka igra na otvorenom ne pogoduje dubokoj i složenoj igri. Građenje i stvaranje nečeg novog, rješavanje problemskih situacija, suradnja i dogovaranje potiču holistički razvoj, posebno kada djeca imaju dovoljno vremena za razvoj svoje igre, a

podržavaju ga odrasli koji mogu primijetiti, uhvatiti i nadograđivati ono za što djeca pokazuju interes.

Rizična igra

Igra na otvorenom, posebice ona u šumskom okruženju omogućuje djeci da budu u kontaktu s rizičnijim mogućnostima igre. Sandseter (2007, prema White, 2011) je rizičnu igru opisala kao napetu i uzbudljivu igru koji se odvija u fizički i emocionalno poticajnim i izazovnim okruženjima, a uključuje rizik ili opasnost od tjelesnih ozljeda. Ona kategorizira rizičnu igru u šest kategorija: igranje na velikim visinama, igranje velikom brzinom, igranje s opasnim alatima, igranje u blizini opasnih elemenata, gruba igra i igranje tamo gdje djeca mogu nestati bježeći od nadzora odraslih. Sandseter (2007, prema White, 2011) opisuje kako se kroz rizičnu igru djeca bave izazovnim, uzbudljivim i napetim tjelesnim aktivnostima istražujući tjelesne granice između kontrole i bivanja izvan kontrole kako bi se prevladali strahovi, nepoznato i neizvjesnost koji su ih zapravo i privukli tim aktivnostima. Hughes (2006, prema Jayasuriya i sur., 2016) opisuje kako rizična iskustva u igri omogućuju djeci da se upuste u duboku i fokusiranu igru koja omogućava razvoj vještina preživljavanja i pobjeđivanje straha. Nadalje, Coster & Gleeve (2008, prema White, 2011) tumače kako će rizične situacije u igrama vjerojatno stvoriti uvjete djeci da izgrade svoju samokontrolu u upravljanju iskustvom rizičnog igranja. Pružajući djeci prilike za rizične igre, ona uče prepoznavati i procjenjivati rizik te tako proširivati svoje sposobnosti i mogućnosti. Tim Gill (2007, prema White, 2011) opisao je korist rizične igre tijekom djetetovog razvoja. Navodi kako doživljavanje određenih vrsta rizika pomaže djeci da nauče kako upravljati tim rizicima. Takvi rizici poučavaju djecu praktičnim vještinama koje im pomažu u suočavanju s rizikom, npr. plivanja ili sigurnosti na cesti. Zatim, sama djeca vole riskirati i traže rizične situacije. Ovaj argument podupire inicijative poput stvaranja „skate“ parkova i drugih objekata za takve ekstremne sportove smatrajući da je ovakva ponuda poželjnija jer se u suprotnome prisiljava one koji se time bave da to čine na ulicama i drugim javnim prostorima, gdje je rizik teže kontrolirati. Tek bi tada doveli svoj život u rizik. Zatim, baveći se aktivnostima s određenim rizikom tijekom djetinjstva, djeca mogu imati i druge koristi, kao što su razvoj strategija upravljanja rizikom i sposobnosti donošenja odgovarajućih odluka kasnije u životu vezanih za zlouporabu droga, veze i spolnog ponašanja. Kroz rizičnu igru i svladavanje izazovnih situacija, djeca također postaju odvažnija, otpornija, samostalnija, poduzetnija i zadovoljnija životom. Karakteristično je da će djeca prilikom rizične igre izražavati uzbuđenje, oklijevanje, strah ili

majstorstvo, a tipična su brojna ponavljanja postupaka. Rizična igra predstavlja dualnost iskustva iz djetinjstva: djeca se upuštaju u rizičnu igru motivirana samim uzbuđljivim iskustvom, a ne zato što žele postati dobra u procjeni rizika. Ako se djeci omogućuju rizične situacije i iskustva u kojima će oni ispitivati svoje mogućnosti, tada će njihova procjena rizika biti uspješnija.

Rizična igra u Hrvatskoj ima sasvim drugu konotaciju nego u engleskom govornom području iz kojeg je termin preuzet. Englezi imaju izraz „hazard“ za stvarnu veću opasnost dok u Hrvatskoj ta distinkcija ne postoji. Termin „hazard“ definira se kao opasnost u okruženju koja bi mogla ozbiljno ozlijediti ili ugroziti dijete i koja je izvan djetetove sposobnosti prepoznavanja, dok se rizik definira kao izazov unutar okoline koje dijete može prepoznati i naučiti upravljati tim izazovom. Klasičan primjer je penjanje po drveću. Visina stabla na koje se dijete penje predstavlja rizik kojim dijete može upravljati (npr. dijete može odlučiti koliko će se visoko popeti da je siguran), dok bi „hazard“ bila neidentificirana trula grana stabla koju dijete još nema sposobnost prepoznavanja.

Percepcija odgojitelja o rizičnoj igri

Broadhead, Howard i Wood (2010) proveli su istraživanje usmjereno na percepciju rizika i igru na otvorenom u Londonu. Provedeni su intervjui s 20 praktičara (odgojitelja) koji rade s djecom, uključujući i osoblje. Istraživanje se baziralo na intervjuima s odgojiteljima i osobljem za koje su pripremljene fotografije djece u rizičnoj igri na otvorenom. Fotografije su prikazivale djecu koja hodaju duž uske grede, spuštaju se niz tobogan s glavom prema dolje, vise naopako s penjalice, igraju se na pomičnim ljestvama naslonjenim na zid, voze igračke na kotačima niz padinu, penju se na drvo i slično. Odgojitelji su također bili pozvani da donesu vlastite fotografije primjera rizične igre na otvorenom. Fotografije mogu potaknuti maštu i prisjećanje, djelovati kao motivacija za raspravu, olakšati zajedničko razumijevanje i omogućiti ravnopravije partnerstvo u kojem sudionici istraživanja mogu donijeti svoje fotografije kako bi doprinijeli raspravi. Prosser i Schwartz (1998, prema Broadhead i sur., 2010) tvrde kako je fotografija medij koji je provokativan, a njezina je priroda dvosmislena, a upravo to ju čini pogodnom da se preko nje izmame ljudske vrijednosti, stavovi i uvjerenja koji se mogu uskladiti s vizualnim razmišljanjem ljudi. Istraživanje je bilo podijeljeno na tri teme, a to su averzija i anksioznost prema riziku, autonomija u donošenju odluka vezanih uz rizik i promicanje rizika. Većina intervjuiranih pokazala je zabrinutost zbog mogućih negativnih ishoda u rizičnoj igri. Aspekti igre koji su se smatrali previše rizičnim uključivali

su visoko penjanje, vješanje naglavačke na šipkama, skakanje s opreme igrališta te prebrzu vožnju na vozilima s kotačima. Dodatne fotografije koje su odgojitelji priložili pokazuju situacije kao što su hodanje po uskom zidiću i održavanje ravnoteže, penjanje na krov drvene kolibe te sakrivanje u dubokoj travi. Osoblje je u tom okruženju protumačilo rizičnu igru kao izazovno ponašanje i izvijestilo da što su više ograničenja nametnuli, ta su ponašanja i aktivnosti djeci postala privlačnija. Brojni su odgojitelji opisali kako se vani stalno osjećaju kao da su u stanju pripravnosti i tjeskobni zbog onoga što se može dogoditi. Neki su praktičari pokušali osigurati zahtjevniju igru, ali nedostatak podrške drugih članova tima osvijestio ih je kako će isključivo oni biti smatrani krivima u slučaju da se dogodi nezgoda što na njihovo djelovanje stavlja težak teret odgovornost. Što se tiče autonomije u donošenju odluka vezanih uz rizik, odgojitelji su prepoznali opasnost pretjerane zaštite djece i često su se pozivali na vlastita iskustva iz djetinjstva koja današnja djeca propuštaju, iako su pojedinci smatrali da djeca nikad nisu previše zaštićena. Jedna skupina ispitanika otkrila je drugačiji pristup preuzimanju rizika u igri te tvrdila da rizik nije nešto što treba izbjegavati i eliminirati, već nešto što djeci treba omogućiti. Isti su izvijestili da igra na otvorenom uključuje avanturu, izazov i samopouzdanje te da se na preuzimanje rizika gleda kao na vrijedan dio igre. Na sigurnost se ne gleda kao na odsutnost rizika, već kao na pomoć djeci da osvijeste vlastite mogućnosti te nauče razlučiti stvarnu opasnost i samozaštitno djelovati u takvim situacijama.

Uloga odraslih osoba u rizičnoj igri

Sigurno okruženje za igru na otvorenom je ono u kojem se sigurnost ne doživljava kao odsutnost od svih mogućih ozljeda. Takvo okruženje nudi sigurnost za istraživanje, zamišljanje, isprobavanje stvari te preuzimanje rizika. Nezgode su uvijek moguće, ali je bitno promicati svijest i upravljanje rizikom. Pedagogija koja se usredotočuje na razvoj dječje otpornosti i sposobnosti da djeca sami procijene rizik, može biti od velikog značaja za djecu i odrasle. Smith (1998, prema Broadhead i sur., 2010) tvrdi kako odrasle osobe moraju prepoznati rizik kao sastavni dio svojih pedagoških odnosa s djecom kako bi se igra mogla proširiti, a ne ograničiti. To bi uključivalo prenošenje pozitivnog stava prema riziku kao nečemu što treba podržavati, a ne ga iz straha zabranjivati. Hansen, Kaufmann i Walsh (2006) tumače kako odrasli moraju djeci omogućiti igru u različitim okruženjima, osobito vani gdje će moći uvježbavati svoje vještine u situacijama koje su rizične. Isti autori govore

kako odrasle osobe moraju steći povjerenje u djecu te im dopustiti da se sama okušaju u novim situacijama te ukoliko će im biti potrebna pomoć, oni će ju sami tražiti.

Prezaštićivanje djece

Pretjerana briga o sigurnosti djece dovodi do smanjenja slobode dječje igre na otvorenom te to ima dugoročne posljedice na dobrobit djece. Zabrinutost zbog ozljeda djece tijekom igre, opasnosti u prometu i opasnosti od nepoznatih ljudi dovela je postupaka roditelja gdje oni pokušavaju udaljiti djecu iz opasnih područja i aktivnosti, pri čemu se ne nude alternativna rješenja već se igra vani jednostavno dokida. Bez pristupa mogućnostima za igru, djeca propuštaju važna razvojna iskustva. Ograničavanjem igre na otvorenom djeca imaju veću vjerojatnost da će postati pretila ili razviti neke druge zdravstvene probleme povezane s neaktivnošću, npr. dijabetes. Zbog želje da djecu zaštite od opasnosti u prometu, roditelji voze svoju djecu čak i na kraće relacije. Čak je i najkraća relacija koja je pružala mogućnost šetnje i hodanja zamijenjena vožnjom u automobilu. Često roditelji djecu u kućnim papučama stavljaju u auto i tako dovoze u vrtić, ponekad kompletno zaboravljajući da će im obuća trebati za izlazak na igralište. Vrijeme koje djeca provode u kolicima, autosjedalicama i drugim dječjim sjedalima treba zamijeniti prilikama za kretanje, što je češće moguće. Roditelji i skrbnici koji djeci dopuštaju vrijeme za hodanje umjesto da ih uvijek guraju u kolicima, primijetit će kod djece progresivno samopouzdanje i izdržljivost. Samostalnost kretanja, bez obzira na vještine, osnažuje djecu svih sposobnosti. Pješaćenje također pomaže djeci da nauče više o okolišu. Odrasli su motivirani da ulažu značajno vrijeme, energiju i sredstva u zaštitu djece. Međutim, višak sigurnosnih pretpostavki odraslih općenito povećava njihov nadzor, a daje male rezultate. Pritisци na odrasle često dovode do pretjeranih sigurnosnih mjera, koje zauzvrat ograničavaju slobodu djece da se igraju i da uživaju u iskustvima igre na otvorenom. I dok se rizik od ozljeda u nekim okolnostima može svesti na najmanju moguću mjeru, rizik od prezaštićivanja djece je povećan, stoga su neke životne mogućnosti smanjene zbog ograničenja tjelesne aktivnosti. Percepcija djece kao osoba koje su najviše sklone ozljedama može dovesti do postavljanja ograničenja na njihovo djelovanje, posebno ponašanja povezana sa slobodnom igrom na otvorenom. Također, postoje strahovi roditelja koji ih sprječavaju da djecu puste da se igraju u parku. Jedan od razloga koji ih dovodi do zabrinutosti je kontakt sa stranim osobama, čistoća i sigurnost prostora. Problem nastaje ako roditelji na te potencijalne opasnosti izabiru put zabrane igre na otvorenom – igrom u kontroliranim, kućnim uvjetima.

Uloga odraslog u igri na otvorenom

Djeca imaju urođeni osjećaj da se čude i snažnu želju za istraživanjem svijeta koji ih okružuje, ali im je potrebna odrasla osoba koja će ih ohrabriti, dati podršku i vodstvo kako bi zadržali svoj istraživački duh. Rachel Carcon (1956, prema Wilson, 2011) navodi kako bi dijete zadržalo svoj urođeni osjećaj čuđenja da mu treba društvo barem jedne odrasle osobe s kojom može otkrivati radost, uzbuđenje i misteriju svijeta u kojem živimo. Djeci u njihovom okruženju trebaju odrasle osobe koji razumiju zašto je igra na otvorenom ključna za njihovu dobrobit, a istovremeno su predani i sposobni im svoj potencijal staviti na raspolaganje. Djeca zaslužuju i trebaju praktičare koji sami cijene igru na otvorenom i općenito boravak na zraku, vide potencijal i posljedice koje ono ima na dobrobit i razvoj djece. Vrlo je bitan stav, razumijevanje, predanost te vještine odraslih da se na najbolji način iskoristi ono što igra na otvorenom djetetu može ponuditi. Ta odrasla osoba može biti roditelj, odgojitelj, kasnije učitelj ili pak neka druga, djetetu bitna osoba. Djeci je potrebna podrška bitnih odraslih osoba u njihovim samoinicijativnim istraživanjima i eksperimentima. No, ponekad roditelji i odgojitelji nisu u skladu s time. Često su previše fokusirani na probleme vezane uz osiguravanje sigurnosti, onemogućavanje nastanka ozljeda te higijenske uvjete koji su postavljeni kao imperativ od strane uprave vrtića, roditelja ili bliže okoline.. Ponekad odrasli misle da su djeca prirodni istraživači te da im zbog toga nije potrebno vodstvo da bi imali koristi od igre na otvorenom. Smatraju da je vrijeme na otvorenom „vrijeme za djecu“ te da tada trebaju smanjiti svoju ulogu ne miješajući se u dječju igru. Bilton (2002, prema Wilson, 2008) navodi da dok su na otvorenom, odgojitelji i učitelji koriste više negativnih kontrola, većinu vremena provedu sjedeći i manje sudjeluju u verbalnoj interakciji s djecom. Postoji mnogo načina na koji odrasli mogu poticati i utjecati u igru na otvorenom, a neki od tih načina su osigurati bogato okruženje na otvorenom, zadržati fokus na djetetu, komunicirati s djecom dajući im optimalnu tj. najmanju moguću podršku te modelirati željene stavove i ponašanja. Ponekad se, iz sigurnosnih razloga djeca u vanjskom prostoru smještaju u okruženja koja su lišena ljepote, raznolikosti i materijala koji potiču znatiželju i uzbuđuju osjetila. Djeca ovise o senzornoj stimulaciji i mogućnostima manipulacije kako bi se mogli na primjeren način razvijati i integrirati sva osjetila. Odgajatelj ili druga odrasla osoba je upravitelj okoline. Učinkoviti odgajatelji uspostavljaju okruženje koje poziva i održava aktivno istraživanje. Oni pružaju materijale koji se mogu koristiti na više načina, a prirodni materijali odgovaraju tom opisu. Većina odraslih je svjesna da trebaju pažljivo promatrati malu djecu tijekom igre na otvorenom. Njihov je fokus, međutim, često ograničen na pitanja

sigurnosti. Pomno promatranje djece također treba uključivati pozornost na njihove interese i kompetencije. Prepoznavanje dječjih interesa trebalo bi popratiti povezanim komentarima, dodatnom ponudom i osiguravanjem iskustava, materijalima i aktivnostima. Odgajatelji trebaju posvetiti pozornost na dječja otkrića i iskustva. Kada odgajatelj pokazuje interes za dječja otkrića i iskustva, njihovo se razumijevanje produbljuje, raste samosvijest i samopouzdanje te dobivaju poticaj za daljnje istraživanje i učenje. Vještine i kompetencije odgojitelja za planiranje aktivnosti na otvorenom trebaju biti jednake kao i za planiranje u zatvorenom prostoru. Odgojitelji trebaju biti svjesni dobrobiti koje igra na otvorenom pruža te isto podijeliti s roditeljima i ostalima koji rade s djecom. Također, važno je djeci postavljati otvorena pitanja. Otvorena pitanja dopuštaju mnogo različitih odgovora, ne postoji samo “ispravan” ili “pogrešan” odgovor. Otvorena pitanja pomažu djeci u rješavanju problema i kreativnom razmišljanju. Odrasli također trebaju modelirati brigu i poštovanje prema prirodnom okolišu. Uloga odrasle osobe je pripremiti okolinu, a zatim pružiti informacije, ideje, ohrabrenje i materijale prema potrebi te promatrati i pratiti dijete u njegovom napredovanju ka spoznaji.

Zaključak

Današnji životi djece obično su vrlo programirani i užurbani. Okruženja u kojima žive i provode vrijeme postaju sve više homogenizirana i institucionalizirana s puno digitalizacije. Ono što nedostaje u životima mnoge djece je vrijeme za igru, kreativnost i slobodu. Prirodno okruženje nudi bogate mogućnosti za igru, kreativnost i razmišljanje. Djeci treba dati vremena da iskoriste bogate mogućnosti koje im pruža igra na otvorenom. Osiguravanje tog vremena primarna je obveza odgojitelja i roditelja. „Neka priroda bude učiteljica života“ je izreka koja bi mogla poslužiti kao sveobuhvatni princip za poticanje kreativne igre na otvorenom. Živa bića i drugi prirodni elementi jedan su od najprivlačnijih materijala za djecu. Prirodni materijali bogati su teksturom i bojom, mijenjaju se tijekom vremena, uzbuđuju osjetila te pružaju djeci bogate mogućnosti da osjete, pomirišu, vide, čuju i okuse. Stavovi i vrijednosti koje djeca vide da se odražavaju u životima njihovih roditelja i učitelja obično su stavovi i vrijednosti koje će nositi sa sobom tijekom života. Ako želimo da djeca budu osjetljiva i zainteresirana za svijet prirode te igru na otvorenom, onda i mi sami moramo za to biti zainteresirani. Odrasli trebaju biti partneri djeci u istraživanju prirode i okruženja. Okruženje na otvorenom za djecu treba biti dizajnirano imajući na umu zdrav razvoj cijelog djeteta. Za poticanje cjelokupnog razvoja djeteta nema ništa učinkovitije od igre i učenja u

prirodnom okruženju. Djeca najučinkovitije uče kroz aktivna iskustva, a ta bi iskustva trebala uključivati interakcije s odraslima, materijalima i drugim aspektima njihove okoline. Kako bi djeca bila aktivno uključena, odgojitelji trebaju biti usmjerivači, promatrači i pomagači. Djeci su potrebne prilike za istraživanje, eksperimentiranje, manipulaciju, stvaranje i učenje o prirodnom svijetu u igri na otvorenom. Djeci također treba okruženje koje im govori da su kompetentna i poštovana. Kako bi djeca mogla aktivno djelovati u igri na otvorenom, potrebna im je sloboda. Stoga, izađimo s djecom van te iskoristimo sve blagodati koje nam prirodno okruženje nudi!

Literatura

1. Ball, D., Gill, T., & Spiegel, B. *Managing risk in play provision*. <https://eprints.mdx.ac.uk/5027/1/managing-risk-play-provision-guide.pdf>
2. Broadhead, P., Howard, J., & Wood, E. (2010). *Play and learning in the early years*. SAGE.
3. Budisavljević, T. (2015). Kako oblikovanjem okruženja razvijati suvremeni kurikulum. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 26-28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172748>
4. Duran, M. (1995). *Dijete i igra*. Naklada Slap, Zagreb
5. Ebbeck, M., Yim, H., & Warriar, S. (2019). Early Childhood Teachers' Views and Teaching Practices in Outdoor Play with Young Children in Singapore. *Early Childhood Education Journal*, 47(3), 265-273. <https://doi.org/10.1007/s10643-018-00924-2>
6. Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor d.o.o.
7. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K.; Walsh, K. B. (2006). *Kurikulum za vrtiće. Razvojno-primjereni program za djecu od 3 do 6 godina*. Zagreb: Korak po korak
8. Horvat, V., Jukić Lušić, I. (2012). Pravo djece s cerebralnom paralizom na igru na otvorenom. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 26-29.
9. Jayasuriya, A., Williams, M., Edwards, T. and Tandon, P. (2016). Parents' Perceptions of Preschool Activities: Exploring Outdoor Play. *Early Education and Development*. DOI: 10.1080/10409289.2016.1156989
10. Jurčević Lozančić, A. (2014). Pedagogical Aspects of Socializing Processes in Children's Play. *Croatian Journal of Education*, 16 (1), 81-93.
11. Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
12. *Konvencija o pravima djeteta* (2021). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
13. Lund Fasting, M. (2019) Playing Outdoors. *Scandinavian University Press*. DOI: 10.18261/978-82-15-03484-3-2019
14. Malašić, A. (2015). Dijete, odgojitelj, arhitekt – partnersko sukonstruiranje prostornomaterijalnog okruženja dječjeg vrtića. *Život i škola*, LXI (1), 123-132. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/152316>
15. Mårtensson, F. (2010). Igra na otvorenome u središtu zdravstvene kampanje. *Djeca u Europi*, 2 (4), 11-12. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/123515>
16. Movingandlearningoutside.eu. (2022). Pristupljeno 14. svibnja 2022. Preuzeto: <https://movingandlearningoutside.eu/wp-content/uploads/2020/10/Croatian-version-Outdoor-Activities-Guidelines-and-Recommendations-for-Preschool-Education.pdf>.
17. Pihač, M. (2011). Igra i kretanje djece na otvorenom – mogućnosti i rizici. *Dijete, vrtić, obitelj*, 17 (64), 34-35. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124363>

18. Pompermaier R. (2010.): Planiranje prostora u prirodi. U: 'Igra na otvorenome', *Djeca u Europi: Zajednička publikacija mreže europskih časopisa*, godina II, broj 4, 2010. Zagreb: Pučko otvoreno učilište 'Korak po korak', str. 31-32.
19. Požgaj, Ž. (2015). Suživot unutarnjeg i vanjskog prostora. *Dijete, vrtić, obitelj*, 20 (77/78), 41-45. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169972>
20. Rajić, V. i Petrović-Sočo, B. (2015) Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*, 64 (4), 603-620
21. Renz-Polster, H., Hüther, G. (2017). *Kako danas djeca rastu: priroda kao prostor za razvoj: novo viđenje dječjeg učenja, razmišljanja i iskustva*. Naklada Slap: Jastrebarsko.
22. Robinson, D., & Barrett, J. (2017). Why play outside? Problematising outdoor play as a biopedagogical task. *Asia-Pacific Journal Of Health, Sport And Physical Education*, 8(1), 39-52. <https://doi.org/10.1080/18377122.2016.1272426>
23. Sando, O., Kleppe, R., & Sandseter, E. (2021). Risky Play and Children's Well-Being, Involvement and Physical Activity. *Child Indicators Research*, 14(4), 1435-1451. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09804-5>
24. Sandseter, E., Cordovil, R., Hagen, T., & Lopes, F. (2019). Barriers for Outdoor Play in Early Childhood Education and Care (ECEC) Institutions: Perception of Risk in Children's Play among European Parents and ECEC Practitioners. *Child Care In Practice*, 26(2), 111-129. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1685461>
25. Slunjski, E. (2008). *Dječji vrtić: zajednica koja uči, mjesto dijaloga, suradnje, i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar Media
26. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda
27. Tomljanović, J. (2012). Djeca rane dobi u igri na otvorenom. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 12-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/123999>
28. Valjan Vukić, V. (2012). Prostorno okruženje kao poticaj za razvoj i učenje djece predškolske dobi. *Magistra Iadertina*, 7 (1), 123-132. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/99897>
29. Vranjican, D., Prijatelj, K. i Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socioemocionalni razvoj djece. *Napredak*, 160 (3-4), 319-338. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/231177>
30. Waller, T., Ärlemalm-Hagsér, E., Sandseter, E., Lee-Hammond, L., Lekies, K., Wyve S. (2017) *The SAGE Handbook of Outdoor Play and Learning*. London
31. White, J. (2008). *Playing and learning outdoor: Making Provision for high quality experiences in the outdoor environment*. Abingdon, Oxon & New York: Routledge.
32. White, J. (2011). *Outdoor Provision in the Early Years*. London: SAGE.

33. Wilson, R. (2008). *Nature and young children: encouraging creative play and learning in natural environments*. New York: Routledge.
34. Wyver, S., Tranter, P., Naughton, G., Little, H., Sandseter, E., & Bundy, A. (2010). Ten Ways to Restrict Children's Freedom to Play: The Problem of Surplus Safety. *Contemporary Issues In Early Childhood*, 11(3), 263-277. <https://doi.org/10.2304/ciec.2010.11.3.26>

Izjava

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)

Zahvala

Zahvaljujem svojoj mentorici mag. praesc. educ. Ivani Golik na danim savjetima i smjericama, ne samo prilikom izrade završnog rada, već tokom cijelog studiranja. Hvala za sav trud i svo znanje koje ste podijelili sa mnom!

Također, zahvaljujem svojim roditeljima i sestrama na podršci, što su me vodili te mi pokazali pravi put i uvijek bili uz mene. Hvala i mom dečku što me uvijek ohrabrivao i bio uz mene tijekom mog studiranja!